



ПРЕПОРУКЕ УН КОМИТЕТА ЗА ПРАВА ДЕТЕТА

— Како их можемо остварити из угла Коалиције
за мониторинг права детета у Републици Србији

/ зајоварачки документи /

Препоруке

УН Комитета за права детета

— Како их можемо остварити

из угла Коалиције за мониторинг

права детета у Републици Србији

/ зајоварачки документи /

Коалицију за мониторинг права детета
у Републици Србији чини пет организација
цивилног друштва које прате
и извештавају у различитим областима
остваривања права детета:

Центар за права детета
Ужички центар за права детета
Београдски центар за људска права
АСТРА — Акција против трговине људима
Центар за социјалну политику

Препоруке УН Комитета за права детета

— **Како их можемо остварити из угла Коалиције
за мониторинг права детета у Републици Србији**

Издавач

Центар за права детета
Добрачина 29/3А
11000 Београд
тел. + 381 11 3344-170
и-мејл: office@cpd.org.rs
веб-сајт: www.cpd.org.rs

За издавача

Милена Голић Ружић

Уредник свих издања

Милена Голић Ружић

Публикацију су припремили

Центар за права детета
Ужички центар за права детета
Београдски центар за људска права
АСТРА — Акција против трговине људима
Центар за социјалну политику

Лектура

Тања Богичевић

Дизајн

Растко Тохол

Штампа

Игам, Београд

Тираж 500

ISBN 978-86-83109-80-7

Штампано 2017. године

Сви појмови који су у тексту употребљени
у мушком граматичком роду обухватају
мушки и женски род лица на која се односе.

Овај материјал/производ је финансирала
Влада Шведске. Садржај је искључиво
одговорност аутора. Влада Шведске
не дели нужно изнете ставове и тумачења.

CIP — Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

341.231.14-053.2(497.11) / 342.726-053.2(497.11)

Препоруке УН Комитета за права детета : како их
можемо остварити из угла Коалиције за мониторинг
права детета у Републици Србији : заговорачки
документ / публикацију су припремили Центар
за права детета ... [и др.] / translation Tanja
Bogićević / Београд : Центар за права детета, 2017
/ Београд : Игам / 24, 24 стр. ; 20 cm / Насл. стр.
приштампаног енгл. превода: Recommendations
of the UN Committee on the Rights of the Child /
Тираж 500 / **ISBN 978-86-83109-80-7** / 1. Центар
за права детета (Београд) / а) Права детета —
Србија б) Деца — Међународна заштита — Србија
COBISS.SR-ID 247012876



Save the Children



SWEDEN

Садржај

- 4 Уводне напомене**
- 5 О Коалицији за мониторинг права детета
у Републици Србији**
- 6 Предлози за остваривање препорука
из Закључних запажања УН Комитета за права
детета из угла Коалиције за мониторинг права
детета у Републици Србији**

Уводне напомене

Комитет Уједињених нација за права детета разматрао је Други и трећи периодични извештај о примени Конвенције о правима детета у Републици Србији, усвојио закључна запажања 3. фебруара 2017. године и позвао Србију да достави следећи периодични извештај до 24. маја 2022. године.

Комитет је кроз закључна запажања указао на то шта је потребно да се предузме да би се унапредила примена Конвенције о правима детета у Србији. Мере које је потребно предузети првенствено су обавеза државе, али улога цивилног сектора и шире јавности је да државу у томе подстичу и са њом сарађују. У оквиру пројекта „Права детета у политикама и пракси” који спроводи Центар за права детета у сарадњи са организацијом Save the Children International, Коалиција за мониторинг права детета у Републици Србији припремила је овај документ као полазну основу и смернице за заговарачке активности са циљем реализације препорука Комитета за права детета.

У овом документу су издвојене оне препоруке које Коалиција за мониторинг права детета сматра приоритетним, уз напомену да су и све друге препоруке Комитета за права детета важне и да је неопходно по њима поступати.

О Коалицији за мониторинг права детета у Републици Србији

Коалиција за мониторинг права детета у Републици Србији (у даљем тексту: Коалиција) основана је 2007. године на иницијативу Центра за права детета, који координира њеним активностима. Коалиција се залаже за остваривање свих права садржаних у Конвенцији о правима детета. Прва заједничка активност Коалиције била је израда Алтернативног иницијалног извештаја о примени Конвенције о правима детета у Србији. Активности Коалиције настављене су и након подношења и представљања извештаја пред УН Комитетом за права детета кроз израду Алтернативних извештаја о спровођењу Факултативних протокола уз Конвенцију о правима детета и њиховом представљању пред Комитетом за права детета. Коалиција је припремила и пред Комитетом за права детета представила Други и трећи алтернативни периодични извештај о примени Конвенције о правима детета у Републици Србији 2008-2014, у чијој изради је учествовало 16 организација цивилног друштва. Такође, Коалиција је учествовала у другом и трећем циклусу Универзалног периодичног прегледа у оквиру којег је припремила извештаје Савету за људска права, као и прилоге за извештаје о напретку Републике Србије у поступку придруживања Европској унији.

Коалицију чини пет организација цивилног друштва високо профилисаних у праћењу и извештавању у различитим областима остваривања права детета: Центар за права детета, Ужички центар за права детета, Београдски центар за људска права, АСТРА — Акција против трговине људима и Центар за социјалну политику.

Предлози за остваривање препорука из Закључних запажања УН Комитета за права детета из угла Коалиције за мониторинг права детета у Републици Србији

Коалиција за мониторинг права детета у Републици Србији издвојила је поједине препоруке које сматра приоритетним, али су и све друге препоруке Комитета за права детета веома важне и требало би да држава предузме неопходне мере и обезбеди њихово испуњење. С обзиром на то да је ово заговарачки документ који треба да буде кратак и сажет, структура документа је прилагођена његовој основној намени. Најпре је представљена препорука Комитета за права детета упућена Републици Србији, која није дата у интегралном већ у скраћеном облику, након тога је дат кратак опис тренутног стања у Србији и на крају предлози Коалиције за остваривање дате препоруке.

Препорука Комитета: Комитет за права детета поздравио је напоре Србије да реформише законе који се односе на права детета, али је и даље забринут због неадекватног усклађивања законодавства у комбинацији са одсуством свеобухватног закона о деци, наглашавајући да оклевање да се донесе такав закон представља изазов за унапређење права детета. Због тога Комитет подстиче Србију да настави са усклађивањем законодавства са принципима и одредбама Конвенције о правима детета и препоручује усвајање свеобухватног закона о деци и увођење процене утицаја на права детета свих нових закона (параграфи 6-7а).

Ојис сћања: У Србији је тренутно у примени преко 100 законских текстова од значаја за права детета, али се због њихове неусклађености јављају правне празнине, као и уређивање правних ситуација у којима се деца могу наћи на различит/неусклађен начин. Овакво стање у не малом броју ситуација доводи до немогућности поузданог правног решења и неуједначене праксе, односно, до правне несигурности.

Предлози Коалиције: Неопходно је донети Закон о правима детета, који би био основни закон са којим би се касније усклађивали други закони који се односе на остваривање права детета. Процес доношења закона о

правима детета треба синхронизовати са уставним променама које предстоје Републици Србији и које пружају прилику да се основна начела права детета подигну на ниво уставних начела, као и да се у правни систем уведе посебна и независна институција заштитника права детета.

Препорука Комитета: Комитет је изразио забринутост због чињенице да је Национални план акције за децу истекао 2015. године, а није усвојен нови, нити је претходни адекватно евалуиран како би се проценио његов утицај. Србији је препоручено да усвоји политике које ће заменити Национални план акције за децу и служити као основа за одређивање буџета и праћење политика, да обезбеди консултације са свим релевантним актерима, укључујући и децу, као и да осигура да нови план буде применљив у смислу одговарајућих људских, техничких и финансијских ресурса (параграфи 8-9).

Ојис сјања: Од 2016. године Србија нема јединствену политику у области права детета. Национални план акције за децу престао је да важи 2015. године, а нови још увек није донет. Крајем децембра 2016. године, једногласном одлуком свих чланова Савета за права детета, покренута је иницијатива за доношење новог Националног плана акције за децу (НПА), али до момента писања овог документа по овом питању ништа није урађено.

Предлог Коалиције: Донети нови Национални план акције за децу (НПА).

Препорука Комитета: Комитет препоручује Србији да ојача улогу Савета за права детета као главног институционалног механизма за координацију на међуминистарском нивоу, дајући му јасан мандат и довољно ауторитета да координира све активности у вези са спровођењем Конвенције о правима детета на међусекторском, националном и локалном нивоу, као и да осигура да Савет добије потребне људске, техничке и финансијске ресурсе за ефикасно функционисање (параграфи 11 а и б).

Ојис сјања: У периоду од 2014. до 2017. године, Савет за права детета је у више наврата конституисан. Задачи и улога Савета били су: предлагање политика и мера према деци у складу са међународним стандардима; подизање свести о правима деце у Србији; промовисање учешћа деце у дефинисању и примени политике која се тиче заштите њихових права; анализа утицаја предузетих мера на остваривање права детета и праћење примене и заштите права детета у Србији. Из наведеног не

проистиче јасна координациона улога Савета на чему Комитет за права детета у континуитету инсистира. У моменту припреме овог документа Влада Републике Србије је донела решење о разрешењу и именовању председника, секретара и чланова Савета за права детета на седници одржаној 27. јула 2017. године.

Предлози Коалиције: Неопходно је да Влада Републике Србије дефинише надлежност Савета за права детета у складу са препоруком Комитета за права детета и обезбеди континуитет у раду.

Препорука Комитета: У светлу Општег коментара бр. 19 у вези са јавним буџетом за остваривање права детета, препоручено је да се успостави поступак одређивања буџета који укључује осврт на права детета и дефинише јасна издвајања за децу у релевантним секторима и органима, укључујући специфичне показатеље и системе за праћење; да се успоставе механизми за праћење и евалуацију адекватности, ефикасности и праведности расподеле средстава издвојених за спровођење Конвенције; да се осигура транспарентно и партиципативно буџетирање путем јавног дијалога, посебно са децом, као и одговарајућа одговорност власти на свим нивоима; да се спроведе свеобухватна процена буџетских потреба за децу, издвоје одговарајућа средства, односно, повећају средства за друштвене секторе, посебно у областима образовања и социјалне помоћи, као и да се позабави дебалансима на основу показатеља који се односе на права детета (параграф 13).

Ојис сјања: Тренутно је делимично могуће пратити алокацију средстава за децу и породицу са децом у буџетском систему. Годионо је у употреби функционална класификација, али постоје проблеми у примени ове класификације, посебно на локалном нивоу код категорије социјална заштита. Програмско буџетирање уведено је 2015. године, на националном и локалном нивоу. На националном нивоу постоји програм Породичноправна заштита, а на локалном програмска активност Поддршка деци и породицама са децом, док на оба нивоа постоји сектор образовања. Прописани су индикатори за праћење учинка, али су неопходна побољшања класификације и индикатора, посебно на локалном нивоу. Стална конференција градова и општина (СКГО) припремила је предлог програмске класификације социјалне заштите и образовања са детаљно разрађеним индикаторима учинка који у потпуности омогућавају праћење адекватности, ефикасности и правичности, али у моменту писања овог документа Министарство финансија није усвојило овај предлог.

Предлози Коалиције: Потребно је инсистирати на примени функционалне класификације буџетског система, посебно у оквиру категорије Социјална заштита, у којој је једна од класа Породица и деца, посебно на локалном нивоу. Такође, потребно је усвојити предлог програмског буџета који је припремила СКГО за област социјалне заштите на локалном нивоу, имајући у виду недостатке постојеће класификације и пратећих индикатора.

Препорука Комитета: У светлу Општег коментара бр. 2 о улози независних институција за људска права, Комитет препоручује да се убрза усвајање закона о омбудсману за права детета који би се конкретно бавио правима детета и којим би се осигурало да то тело има овлашћење да прими, истражи и решава жалбе деце на начин који је погодан за дете и којим би се расподелило довољно људских, финансијских и техничких ресурса за рад ове институције (параграф 17а).

Ојис сћања: Заштитник грађана има широка овлашћења и надлежност, у складу са међународним стандардима. Закон о Заштитнику грађана има два битна недостатка у вези са заштитом права детета, који су се показали као кључни недостаци након десетогодишње примене закона: а) поступак по притужбама није прилагођен детету, деца не могу самостално да подносе притужбе без обзира на узраст и б) права детета нису посебно издвојена у оквиру институције, већ су организационо присаједињена правима жена. Оба наведена недостатка нису у складу са међународним стандардима нити са захтевима Комитета за права детета.

Предлози Коалиције: Од кључне важности за децу је успостављање институције заштитника права детета/дечијег омбудсмана која ће бити надлежна искључиво за заштиту права детета и којој ће деца моћи да се обраћају самостално, у поступку и на начин прилагођен деци. Због тога је неопходно убрзати процес доношења Закона о заштитнику права детета.

Препорука Комитета: Комитет охрабрује Србију да ојача напоре да обезбеди адекватну и систематску обуку, односно, сензибилизацију у вези са правима детета, професионалним групама које раде са децом и за децу, као што су посланици Народне скупштине, судије, адвокати, здравствени радници, наставници, директори школа, професори универзитета, социјални радници, медијски професионалци и други, као и да обрати посебну пажњу на систематско укључивање наставе о принципима и одредбама Конвенције на свим нивоима наставног плана и програма (параграфи 19 а и б).

Опис циља: Унапређење компетенција професионалаца који раде са децом је предуслов за ефикасну примену Конвенције о правима детета. До сада је у Србији обезбеђена обука за запослене у правосудном систему, као и за просветне саветнике и инспекторе, али тиме није на системски начин решено ово питање јер нису обезбеђене адекватне обуке за све струке које имају контакте са децом, укључујући и запослене у систему образовања и васпитања. Имајући у виду свакодневан и интензиван контакт са децом, запослени у образовању треба да имају довољно знања о правима детета и принципима Конвенције о правима детета, али истраживања показују да наставници основних и средњих школа не познају довољно права детета, као и да постоје одређени отпори према концепту и принципима права детета.

Наставници и учитељи током иницијалног образовања не уче о правима детета, што је неопходно изменити јер је квалитетна обука о правима детета предуслов успешног бављења образовним и васпитним радом са децом. Ово посебно ако се има у виду да је у плану усвајање Оквира предметног курикулума — обавезни предмети у основном и средњем образовању, којим је предвиђена међупредметна компетенција Одговорно учешће у демократском друштву, што значи да учитељи наставници свих предмета треба да повезују градиво са садржајем Конвенције о правима детета у оквиру редовног наставног процеса. Надаље, Грађанско васпитање није обавезни предмет, већ је изборни, те иако садржи теме које се односе на права детета, не задовољава стандарде постављене Конвенцијом о правима детета да образовање о правима детета буде доступно свој деци, на свим нивоима образовања. Програм овог предмета није довољно разрађен, а наставни кадар је дефицитан и није довољно стручно оспособљен јер нема специјализованих наставника за грађанско васпитање, што је системски проблем за увођење образовања за права детета у редовне наставне програме.

Искуства успешних држава и образовних система у овој области образовања показују да се најбољи резултати постижу применом комбинованог модела који подразумева постојање посебног предмета у којем се учи о правима детета, као и изучавањем кроз различите предмете у оквиру образовног система.

Предлози Коалиције: Имајући у виду тренутно стање у Србији, неопходно је увести обавезно образовање о правима детета на све факултете на којима се образују будући учитељи и наставници, као и они који ће радити са децом у оквиру свог професионалног ангажмана. Потребно је променити статус предмета Грађанско васпитање из обавезног изборног у обавезни предмет, који ће учити сва деца од припремног предшколског програма до краја средњег образовања. С тим у вези, потребно је обезбедити образовање за будуће наставнике, који би могли да стекну звање наставник грађанског васпитања, на факултетима за образовање наставника. Такође, неопходно је усвојити измене образовног закона, односно, Оквир пред-

метног курикулума — обавезни предмети у основном и средњем образовању, којим су дефинисане међупредметне компетенције.

Препорука Комитета: Комитет препоручује усвајање закона којим би се прописала дефиниција појма „дете” у складу са чланом 1. Конвенције о правима детета и препоручује измену Породичног закона уклањањем свих изузетака који омогућавају брак особама млађим од 18 година (параграф 21).

Ојис сћања: У законодавству Србије нема општеважеће дефиниције детета. Она се може извести посредно из члана 37. Устава и члана 11. Породичног закона, којима је прописано да се пунолетство стиче са навршених 18 година, на основу чега се може закључити да се дететом сматра особа млађа од 18 година. Поред тога, различити закони користе различите термине који се односе на децу.

Породичним законом прописано је да се потпуна пословна способност стиче пунолетством или склапањем брака пре пунолетства уз дозволу суда. Прописано је да суд може, из оправданих разлога, дозволити склапање брака особи која је навршила 16 година, а достигла је телесну и душевну зрелост потребну за вршење права и дужности у браку.

Предлози Коалиције: Неопходно је дефинисати појам детета Уставом, односно, будућим законом којим ће се уредити права детета. Поред тога, неопходно је изменити Породични закон и уклонити могућност склапања брака пре пунолетства.

Препорука Комитета: У светлу Општег коментара бр. 14 о праву детета да његови најбољи интереси имају примарни значај, Комитет препоручује Србији да ојача напоре да се ово право на одговарајући начин интегрише и доследно тумачи и примењује у свим законским, управним и судским поступцима и одлукама, као и у свим политикама, програмима и пројектима који су релевантни за децу и имају утицај на децу. У том смислу Србија се подстиче да развија процедуре и критеријуме којима се пружају смернице свим релевантним надлежним лицима за одређивање најбољег интереса детета у свакој области и за давање потребне тежине интересима детета као примарном значају (параграф 25).

Ојис сћања: Центар за права детета у сарадњи са UNICEF-ом, развио је Смернице за учешће детета у грађанским судским поступцима и процену најбољег интереса детета, чији је циљ да судијама пруже поуздан ослонац за правилно тумачење и

примену законских прописа који се тичу учешћа детета у судском поступку путем изражавања мишљења и примене принципа најбољег интереса детета. Смернице су сет практичних упутстава за рад и својеврсни алати чијом се применом обезбеђује да дете у пуној мери и са што мање траума учествује у судском поступку и да свака предузета радња, мера и активност суда, као и одлуке које суд доноси буду у складу са принципом најбољег интереса детета.

Поред тога, развијене су и Смернице за поступање центара за социјални рад у контексту грађанских судских поступака који се тичу права и интереса детета, са циљем да стручним лицима у центрима за социјални рад пруже ослонац за успешно остваривање процесних улога и задатака које имају у грађанским судским поступцима.

Предлози Коалиције: Обезбедити примену наведених смерница, како би се допринело повећању ефикасности судских поступака и пружању делотворне правне заштите. Поред тога, неопходно је радити на даљој изградњи капацитета професионалаца како би се принцип најбољег интереса детета доследно поштовао у пракси.

Препорука Комитета: У светлу Општег коментара бр. 12 о праву детета да се саслуша његово мишљење, Комитет подстиче Србију да осигура да се ставовима деце посвети дужна пажња, у породици, у школама, у судовима и у свим релевантним административним и другим поступцима у вези са њима кроз, између осталог, усвајање одговарајућих закона, обуку стручњака, успостављање специфичних активности у школама и опште подизање свести (параграф 29).

Ојис сјања: Центар за права детета у сарадњи са UNICEF-ом, развио је Смернице за учешће детета у грађанским судским поступцима и процену најбољег интереса детета, које треба да помогну судијама у правилном тумачењу и примени законских прописа који се тичу учешћа детета у судском поступку, укључујући изражавање мишљења детета и примену принципа најбољег интереса детета.

Предлог Коалиције: Обезбедити примену смерница у пракси.

Препорука Комитета: Позивајући се на Општи коментар бр. 13 о праву детета на слободу од свих облика насиља, као и на Циљ одрживог развоја 16.2 да се искорене, између осталог, сви облици насиља над децом, Комитет препоручује Србији да успостави законодавне и друге мере како би осигурала обавезно усклађивање са Општим протоколом и Посебним протоколима о заштити деце од

злостављања и насиља, као и да обезбеди да су довољни људски, финансијски и технички ресурси доступни како би се осигурала примена. Поред тога, Комитет је дао низ препорука у вези са заштитом деце од насиља у институцијама, алтернативном збрињавању, школама, као и препоруке у вези са организовањем кампања нулте толеранције на насиље над децом (параграф 33).

Ојис сћања: Формирана је Радна група за израду Националне стратегије за превенцију и заштиту деце од насиља. Усвајање стратешког документа значајно би допринело успостављању оквира за ефикасну превенцију насиља над децом. Приликом израде стратегије треба имати у виду Национални извештај о детерминантама и факторима насиља над децом у Србији, који је израдио UNICEF у сарадњи са Универзитетом за образовање наставника из Цириха. Овај извештај садржи приказ стања у области превенције и заштите деце од насиља и даје смернице за израду Националне стратегије и Акционог плана за превенцију и заштиту деце од насиља.

Предлог Коалиције: Усвојити Националну стратегију за превенцију насиља над децом и пратећи Акциони план за наступајући период, како би се успоставио ваљани оквир за ефикасну превенцију насиља над децом.

Препорука Комитета: У светлу Општег коментара бр. 8 у вези са телесним кажњавањем, Комитет апелује на Србију да изричито законом забрани телесно кажњавање у свим окружењима, као и да промовише позитивне, ненасилне и партиципативне начине подизања и дисциплиновања детета кроз кампање подизања свести (параграф 37).

Ојис сћања: Поред вишегодишњег инсистирања дела стручне и научне јавности и невладиног сектора посвећеног деци, да се у породичном окружењу јасно и експлицитно наведе телесно кажњавање као облик недопустивог, понижавајућег и за децу штетног начина васпитања које је забрањено, овај проблем је још увек отворен. Породични закон не садржи експлицитну забрану телесног кажњавања деце.

Предлог Коалиције: Неопходно је предузети мере да се телесно кажњавање деце експлицитно забрани у Србији (породичноправно законодавство, Закон о правима детета) и то у свим срединама, укључујући и породичну.

Препорука Комитета: Комитет препоручује успостављање система за праћење свих случајева који укључују дечије бракове у етничким групама, посебно међу ромским девојчицама, пружање склоништа, одговарајуће рехабилитације и саветодавних услуга деци жртвама, организовање кампања подизања свести којима би се нагласиле штетне последице дечијег брака (параграф 38).

Ојис сјања: У Србији још увек не постоји систем за праћење дечијих бракова, иако истраживања показују да су дечији бракови присутни и да су ромске девојчице изложене овој штетној пракси. Не постоје специјализована склоништа за децу жртве, као ни развијене саветодавне и услуге подршке. Недостају кампање за подизање свести о штетности дечијих бракова.

Предлози Коалиције: Успоставити систем за праћење дечијих бракова. Основати државно склониште, као што је било планирано за 2012. годину, као саставни део Центра за заштиту жртава трговине људима са посебним делом прилагођеним за децу жртве трговине људима. Спровести кампању у циљу подизања свести на националном нивоу о штетним последицама дечијих бракова, као и о ризицима у вези са трговином људима.

Препорука Комитета: Скрећући пажњу на Смернице за алтернативно старање о деци (Резолуција Генералне скупштине бр. 64/142, анекс), Комитет препоручује Србији да хитно смањи смештање деце млађе од 3 године у резиденцијалне установе, укључујући децу са сметњама у развоју и да убрза смештање у породицу; да спроведе мере за смањење броја деце у великим установама за децу са сметњама у развоју и да осигура да се институционализација користи само као последње средство; да осигура да деца у установама буду ослобођена сваког физичког или психичког злостављања и занемаривања и да постоји одговорност за злостављање или занемаривање; да забрани употребу одвајања, физичког спутавања и изолације као средстава дисциплине; да осигура да се најбољи интереси детета поштују приликом одлучивања о потребном и одговарајућем медицинском третману и да се ставови деце чују и узимају у обзир, као и да подигне свест у друштву у циљу супротстављања стигматизацији и дискриминацији деце у систему алтернативног збрињавања (параграф 40).

Ојис сјања: У Србији је претходних година постигнут велики успех у деинституционализацији деце, али деца са сметњама у развоју су имала веома мало користи од овог процеса. Деца са сметњама у развоју и са инвалидитетом су презаступљена у

резиденцијалним институцијама (скоро 80% од укупног броја деце на смештају у свим установама за децу и младе). Стигматизација и негативни ставови присутни дуго година уназад довели су до тога да велики број деце са сметњама у развоју и са инвалидитетом буде смештен у институције директно из породилице. Иако постоји забрана смештаја деце до три године, са одређеним изузецима, на институционалном смештају и даље има деце испод 3 године, премда се њихов број смањује. Поред Комитета за права детета и Комитет за права особа са инвалидитетом изразио је забринутост због презаступљености деце са сметњама у развоју на резиденцијалном смештају, као и због неадекватних услова живота у домовима и чињенице да су ова деца сегрегисана, да су изложена занемаривању и насиљу, ограничавању приватности, а понекад и потенцијално неадекватним медицинским третманима без информисаног пристанка.

Предлози Коалиције: Неопходно је доследно спроводити забрану смештања деце млађе од 3 године у резиденцијалне установе. Имајући у виду тренутно стање, потребно је да се направи јасан међусекторски план за убрзавање процеса деинституционализације деце, посебно деце са сметњама у развоју која су несразмерно заступљена у резиденцијалним установама. Такође, док се сва деца не измeste из резиденцијалних установа, неопходно је осигурати поштовање свих њихових права у установама, укључујући и право на слободу од насиља и занемаривања, те доследно испитати сваки случај насиља и занемаривања, утврдити одговорност и починиоце адекватно казнити. Неопходно је организовати кампање подизања свести у друштву са циљем превазилажења стигматизације и дискриминације деце у резиденцијалним установама.

Препорука Комитета: У светлу Општег коментара бр. 9 о правима деце са сметњама у развоју, Комитет апелује на Србију да усвоји приступ инвалидитету заснован на људским правима и да успостави свеобухватну стратегију како би се осигурала инклузија деце са сметњама у развоју, као и да побољша прикупљање података о деци са сметњама у развоју, реформише систем социјалне помоћи, избегава непотребну институционализацију и успостави законске и друге мере да би се обезбедило да деца са сметњама у развоју и деца којима је потребна стална брига и помоћ остану са својим биолошким породицама, кроз услуге за децу и родитеље, односно кроз финансијску подршку и помоћ за родитеље који нису способни да раде и стварају приход јер пружају сталну бригу и помоћ детету са сметњама у развоју (параграф 44).

Ойис сїања: Србија и даље нема транспарентан буџет за децу из посебно осетљивих група за спровођење посебних мера унапређења њиховог положаја. Не постоје националне активности усмерене на смањење стигматизације деце са сметњама у развоју нити мере на националном нивоу које су усмерене на њихово укључивање у јавни живот. Још увек нема поузданих података који би допринели бољој организацији социјалне и друге подршке деци са сметњама у развоју и њиховим породицама, као ни базе података кроз коју би било могуће континуирано прикупљати податке по одређеним показатељима. Финансијски положај породица деце са сметњама у развоју и даље је тежак јер тренутна материјална давања (увекани дечји додаток и додаток за туђу негу и помоћ) веома често нису довољни за породице. У Нацрту закона о финансијској подршци породици са децом постоје новине у вези са повећањем износа дечијег додатка за децу са сметњама у развоју и у погледу признавања овог права свој деци са сметњама у развоју и са инвалидитетом, без обзира на приходни и имовински цензус, али овај закон још увек није био у скупштинској процедури у време писања овог документа.

Предлози Коалиције: Спровести општу кампању подизања свести ради смањења степена стигматизације деце са сметњама у развоју и њиховог укључивања у друштво, јавни живот и образовање, у коју би била укључена релевантна министарства, независне институције и организације цивилног друштва. Поред тога, потребно је обезбедити јачање услуга социјалне заштите и јачање образовних капацитета, као и креирање нових услуга које су неопходне деци са сметњама у развоју и са инвалидитетом, посебно у вези са остваривањем права детета да живи у породичном окружењу. Између осталог, потребно је редефинисати и обезбедити услуге као што је лични пратилац детета, помоћ у кући, педагошки асистент и слично, као и отклањање препрека и јачање образовно-васпитног система за обезбеђивање инклузивног образовања. Такође, потребно је успоставити и интензивирати међуресорну сарадњу и координацију у циљу обезбеђивања пуне социјалне инклузије деце са сметњама у развоју и са инвалидитетом у свим сферама јавног живота.

Препорука Комитета: У светлу Општег коментара бр. 15 о праву детета на уживање највишег могућег стандарда здравља и узимајући у обзир Циљ одрживог развоја 3 (подциљеви 3.1. и 3.2), Комитет препоручује Србији да осигура доступност и једнак приступ квалитетној основној и специјализованој здравственој заштити за сву децу у земљи, као и да ојача напоре да се обезбеди проширење приступа адекватној здравственој заштити, укључујући пренаталну бригу о нео-

сигураним трудницама, на породице које живе у најугроженијим ситуацијама; да ојача и повећа подршку здравствених медијаторки ромским заједницама и обезбеди њихову институционализацију у оквиру здравственог система; подржи јавно заступање у циљу подстицања имунизације деце и да обезбеди лако доступне услуге менталног здравља у заједници. Поред тога, у светлу Општег коментара бр. 4 у вези са здрављем адолесцената, Комитет препоручује развијање свеобухватне едукације прилагођене узрасту о сексуалном и репродуктивном здрављу, укључујући информације о планирању породице и контрацептивним средствима, о опасностима ране трудноће и превенцији и лечењу сексуално преносивих болести; као и да реши учесталост узимања дроге кроз тачно и објективно информисање деце и адолесцената у циљу спречавања злоупотреба супстанци, укључујући дуван и алкохол (параграфи 46, 48 и 50).

Ојис сјања: Последњих година у Србији су спроведене многе мере унапређења доступности здравствене заштите ромској популацији. Између осталог, увођење здравствених медијаторки допринело је повећању доступности здравствене заштите за ромску популацију и смањењу дискриминације и стигматизације. Међутим, у овој области и даље постоје одређени изазови, па је од кључног значаја даље развијање система информисања о правима, обавезама и могућностима, као и подизање свести и развијање сарадње међу корисницима, пружаоцима здравствених услуга и запослених у РФЗО.

Комитет је указао на проблем имунизације, али овај проблем, односно размере проблема нису довољно наглашене. Последњих година уочено је да је обухват имунизације деце у појединим општинама забрињавајуће низак. Према подацима из 2016. године, који су изнети поводом обележавања Недеље имунизације, обухват ММР вакцином у Нишком региону је 51%, а у Београду само 65% деце. Основни разлози за то налазе се у изгубљеном поверењу родитеља у квалитет доступних вакцина, као део општег пада поверења у квалитет здравствене заштите, па према мишљењу појединих родитеља, вакцине могу изазвати ризике по здравствено стање деце. У односу на препоруке Комитета у вези са здрављем адолесцената, посебно у вези са репродуктивним здрављем и превенцијом злоупотребе алкохола, дрога и дувана, може се констатовати да се у образовном систему не води довољно рачуна о овим питањима. Министарство унутрашњих послова организује радионице у вези са злоупотребом наркотика у школама.

Предлози Коалиције: Неопходно је институционализовати здравствене медијаторке унутар здравственог система. Поред тога, потребно је изградити информатор о правима ромске деце у здравственој заштити и здравственом осигурању, у форми кратког и сажетог упутства намењеног пружа-

оцима здравствених услуга и запосленима у РФЗО, са инструкцијама за поступање. Имајући у виду податке о имунизацији, потребно је организовати умерену и добро балансирану кампању „За вакцинацију“, током које би се јавности објаснили ризици који се могу јавити као последица драматичног пада стопе имунизације, на бази валидних научних података. Паралелно са тим обезбедити поуздан и транспарентан систем контроле вакцина који би вратио поверење редитељима у вакцинацију деце. Потребно је развити и имплементирати едукације о репродуктивном здрављу. Једна од могућности је да министарства надлежна за послове здравља и образовања сарађују и припреме јединствени програм едукације, као и да потом образовне установе и домове здравља обавезу да спровode обуке, док је део наставе могуће уврстити у најављено сексуално образовање. На сличан начин може се приступити проблему у вези са конзумирањем дрога, дувана и алкохола, а било би корисно укључити организације цивилног друштва у реализацију ових програма.

Препорука Комитета: У светлу Општег коментара бр. 1 о циљевима образовања и узимајући у обзир Циљ одрживог развоја 4 (подциљеви 4.1 и 4.2) да се осигура да до 2030. године све девојчице и дечаци заврше бесплатно, праведно и квалитетно основно и средње образовање и да имају приступ квалитетном раном дечијем развоју, бризи и предшколском образовању, Комитет препоручује Србији да развије програме за смањење стопе напуштања школе, као и праћење и евалуацију таквих програма; ојача напоре на промовисању и обезбеђивању инклузивног образовања за сву децу, нарочито за најугроженију децу (деца са сметњама у развоју, деца из руралних средина, ромска деца, мигранти и тражиоци азила); обезбеди пружање додатне подршке ученицима у образовном процесу, као и да осигура једнак приступ за сву децу програмима раног образовања, без обзира на статус запослености родитеља (параграф 55).

Ојис сјања: Једна од кључних тема повезана са квалитетним образовањем је питање оптерећења ученика школским обавезама, јер је повезано са капацитетима детета да има одговарајуће користи од образовног процеса. У оквиру Општег коментара бр. 17, оптерећење детета школским обавезама доведено је у директну везу са остваривањем права детета на слободно време, одмор и игру. У Србији је прописан максималан недељни и дневни број часова у првом и другом образовном циклусу, али се овај пропис не примењује доследно, па су деца у другом образовном циклусу, на пример, оптерећена скоро целим наставним даном више од дозвољеног. Треба имати у виду да је законом дозвољено веће оптерећење деце која наставу похађају

на језицима националних мањина, што указује на нижи стандард заштите њихових права. Поред тога, деца се дају обимни домаћи задаци, а настава је често *ex cathedra*, односно, деца нису активно укључена у образовни процес, настава се организује у две, понекад и у три смене, па се деца враћају кући по мраку. Школске обавезе деце треба да почну доласком у школу и заврше се изласком из школе, како би дете имало времена за игру, одмор, рекреацију и дружење.

Укључивање непратеће деце миграната у образовни систем у Србији почело је крајем 2016. године, а у новој школској години почео је упис у све школе на територији општина у којима се налазе центри за азил и прихватни центри. UNICEF у сарадњи са партнерским организацијама пружа подршку школама у овом процесу. Укључивање мигрантске деце у школе није свуда добро прихваћено, о чему сведоче протести родитеља у околини Шида који не желе да им деца похађају школу заједно са мигрантском децом. Има и позитивних примера школа у којима је овој деци обезбеђен посебан свечани пријем у школе. Веома позитиван корак је то што је крајем маја 2017. године Министарство просвете, науке и технолошког развоја донело обавезујуће стручно упутство за укључивање све деце у систем образовања и васпитања, посебно ако се има у виду да у Србији борави преко 2000 деце миграната школског узраста, које је неопходно без одлагања укључити у образовни систем. У претходном периоду, организације цивилног друштва спроводиле су неформалне образовне активности у центрима (учење језика, часови математике и других предмета, тренинзи).

Предлози Коалиције: Потребно је постићи сагласност свих релевантних актера у вези са смањењем времена које деца проводе у школи и школским обавезама, организовати наставу у једној смени за све школе и сву децу, ревидирати наставне планове и програме, смањити градиво и усвојити национални курикулум. У настави је потребно примењивати методе које стављају дете у центар образовног процеса, као активног учесника, радити са децом применом интерактивних наставних метода и развијати вредности, вештине и интересовања деце.

Неопходно је уписати и интегрисати сву децу мигранте у образовни систем, без сегрегације и без одлагања, уз увођење додатне подршке у образовању за децу која дужи време не иду у школу због путовања током миграција, као и увести додатну подршку за учење српског језика у школи, како би остварили добре резултате током школовања.

Препорука Комитета: У светлу Општег коментара бр. 6 о поступању с децом без пратње и раздвојеном децом ван њихове земље порекла, Комитет препоручује

Србији да успостави правичне и ефикасне поступке за азил прилагођене деци са процедуралног и материјалног аспекта, којима се систематски идентификују ова деца и упућују на одговарајућу заштиту и подршку, као и да размотри измену важећег законодавства, укључујући Закон о азилу; да осигура потпуно укључивање деце тражилаца азила и деце избеглица која су без пратње или раздвојена у постојећи систем заштите деце; обезбеди смештај у хранитељским породицама или другим смештајним капацитетима који су адекватни за њихов узраст, пол и потребе, да успостави специјализоване услуге за децу са емоционалним, психијатријским и проблемима у понашању; осигура потпуно поштовање принципа забране протеривања, као и да гарантује право на стицање српског држављанства за сву децу која тренутно бораве у Србији, која би иначе била без држављанства (параграф 57).

Опис ситања: Законом о азилу прописано је начело посебне бриге о нарочито осетљивим категоријама тражилаца азила, укључујући и децу и начело заступања малолетника без пратње. Није прописана обавеза давања приоритета и ефикасног поступања органа који одлучује о захтеву за азил, уколико је подносилац захтева малолетник без пратње, иако је Смерницама УНХЦР о политикама и процедурама поступања са децом тражиоцима азила прописано да поступак са малолетним тражиоцима азила треба да воде службеници и преводиоци који су посебно обучени за дечија и избегличка питања. До сада ниједно непратњено или раздвојено дете није добило уточиште или субвендијарну заштиту у Србији, а већина није остајала довољно дуго у Србији да се обаве службене радње подношења захтева за азил и усмене расправе у поступку азила. Завршена је јавна расправа о новом закону који би требало да унапреди постојећа решења, укључујући и поступак према малолетницима. Званични подаци показују да је 67 деце (од 1.535 која су тражила азил од почетка 2017. године) без родитеља или старатеља, а из ситуације на терену може се закључити да је број непратњене деце већи, али су у ирегуларном статусу. Позитивни помаци су уочени по питању процене најбољег интереса детета и постављања старатеља непратњеној деци, али се у пракси и даље дешава да због недовољног броја стручних социјалних радника и недостатка преводилаца, деца којима је постављен старатељ не могу да остваре ни основну комуникацију. Пројекат „Одговарајућа брига и заштита за децу без родитељске пратње у ситуацији миграције: Изградња капацитета за квалитетно хранитељство“ намењен је омогућавању трајнијег решења за непратњену децу, а кроз овај пројекат је планирано оспособљавање 90 хранитеља у Београду, Нишу и Новом Саду за бригу о непратњеној мигрантској деци.

Предлози Коалиције: Неопходно је да приликом идентификације и регистрације сви актери који учествују у поступку (МУП, КИРС, ЦСР, здравствени радници) имају обавезу да непратњеној и раздвојеној деци пруже основ-

не информације о њиховим правима у Србији, на начин прилагођен њиховом узрасту и ситуацији у којој се налазе, како би деца могла да учествују у одлучивању о питањима која их се тичу. Такође, потребно је да службеници који поступају у овим поступцима, као и преводиоци, буду посебно обучени за рад са децом. Поред тога, потребно је повећати и оснажити капацитете центара за социјални рад, запошљавањем нових стручних радника на терену и обезбеђивањем адекватне едукације и професионалног усавршавања.

Препорука Комитета: Комитет препоручује Србији да успостави адекватне и координисане механизме за идентификацију и заштиту деце жртава трговине људима, укључујући систематску и правовремену размену информација између надлежних службеника, да ојача капацитете полицајаца, граничне полиције, инспектора рада и социјалних радника за идентификовање деце жртава трговине људима, као и да осигура да деца жртве трговине људима добијају специјализовану негу, подршку и одговарајући смештај (параграф 63).

Опис стања: Центар за заштиту жртава трговине људима тренутно је једино тело са јасно дефинисаном улогом у националном механизму за упућивање, који још увек не функционише адекватно, а сарадња између релевантних институција и организација специјализованих за помоћ жртвама и даље је слаба. У наредном периоду најављена је реорганизација полиције која подразумева пребацивање надлежности за кривично дело трговине људима са граничне на криминалистичку полицију што би, дугорочно гледано, требало да допринесе проактивнијем приступу сузбијања трговине људима, али се на почетку очекују потешкоће са великим бројем полицијских службеника који нису довољно сензитивисани за рад са жртвама, поготово са децом жртвама трговине људима.

Стратегија превенције и сузбијања трговине људима, посебно женама и децом и заштита жртава од 2017. до 2022. године, треба да унапреди механизме за идентификацију и заштиту деце жртава трговине људима, а један од циљева стратегије је и да су деца заштићена од трговине људима и њених последица партиципативним програмима који се спроводе у њиховом најбољем интересу. Такође, посебну пажњу би требало усмерити на децу мигранте који су у повећаном ризику од експлоатације. У 2016. години Центру за заштиту жртава трговине људима упућено је 40 пријава о постојању сумње на трговину људима међу мигрантима и избеглицама (31 мушкарац и 9 жена), а две малолетне особе су званично идентификоване као жртве. Невладине организације наводе да је број деце жртава далеко већи. Транснационални механизам упућивања жртава трговине људима практично не постоји и заснива се на неформалним контактима.

Србија још увек нема специјализовано склониште за ургентни смештај деце жртава трговине људима, нити постоје специјализовани програми подршке за децу, већ се смештају у установе за децу без родитељског старања или у хранитељске породице, где им се не обезбеђује неопходна специјализована помоћ и подршка. Веома је тешко доћи до података о услугама које се пружају деци у конкретним случајевима, као и о квалитету тих услуга. Надлежни органи ово правдају потребом да се „заштити приватност детета“, а под сличним изговором деца се врло ретко упућују на специјализоване услуге које пружају невладине организације, већ су упућени на систем социјалне заштите који је неадекватан, неспецијализован за трауму трговине људима и нема довољно ресурса.

Предлози Коалиције: Потребно је развити и употребљавати индикаторе за идентификовање деце и одраслих жртава у свим фазама и за све облике трговине људима. Такође, треба спровести обуке за припаднике надлежних служби, а посебно ојачати капацитете новоформираних јединица криминалистичке полиције, инспектора рада и социјалних радника за идентификовање деце жртава трговине људима. Поред тога, неопходно је званично усвојити Стандардне оперативне процедуре — заштита деце избеглица/миграната и примењивати у пракси. Такође, потребно је развити специјализоване програме подршке и заштите прилагођене потребама деце жртава, као и одговарајући смештај за њих.

Препорука Комитета: У светлу Општег коментара бр. 10 о правима деце у малолетничком правосуђу, Комитет апелује на Србију да у потпуности усклади свој систем малолетничког правосуђа са Конвенцијом о правима детета и другим релевантним стандардима (параграф 65).

Опис сјања: Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица примењује се од 2006. године. Њиме је прописана посебна врста заводске мере упућивања у посебну установу за лечење и оспособљавање, као и формирање посебног одељења у Специјалној болници у Београду у којој се извршава мера безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи изречена малолетнику. Међутим, ни након 11 година није установљена посебна установа ни посебно одељење, што ствара значајне проблеме у судској пракси јер судије за малолетнике бирају кривичне санкције које се могу извршити, што може да буде и неадекватна санкција у конкретним случајевима. Поред тога, овај закон је остао нејасан у погледу питања да ли постоји категорија неурачунљивих и битно смањено урачунљивих малолетних учинилаца кривичних дела. Спорно је да ли основни услов за примену мера безбедности (обавезно психијатријско лечење и чување

у здравственој установи и обавезно психијатријско лечење на слободи) неурачунљивост, односно, битно смањена урачунљивост уопште може да постоји код малолетних учинилаца кривичних дела. Решавање овог питања је од значаја за планирану реформу малолетничког правосуђа, као и јасно одређивање о постојању саме „кривице“ малолетног учиниоца кривичног дела, имајући у виду развој малолетничког кривичног права последњих деценија и концепт „правосуђа по мери детета“.

Предлози Коалиције: Неопходно је доношење новог Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и заштити малолетних лица у кривичном поступку, којим ће се јасно решити наведена питања, уз посебно уважавање чињенице да санкције или мере према малолетницима не смеју да се извршавају на начин којим се наглашава њихов принудни карактер или који представља ризик од физичке или психичке повреде.

Препорука Комитета: Понављајући своје раније препоруке, Комитет апелује на Србију да успостави у домаћем законодавству изричиту дефиницију злочина продаје деце и осигура да је дефиниција укључена у релевантно законодавство у складу са члановима 2. и 3. Факултативног протокола уз Конвенцију о правима детета о продаји деце, дејој проституцији и дејој порнографији. (параграф 69а).

Ојис сћања: У законодавству Србије не постоји јасна дистинкција појмова продаје деце и трговине децом.

Предлог Коалиције: Неопходно је изменити Кривични законик и инкриминисати продају деце у складу са члановима 2. и 3. Факултативног протокола уз Конвенцију о правима детета о продаји деце, дејој проституцији и дејој порнографији са циљем унапређивања положаја деце, посебно деце која су у ризику да постану жртве кривичних дела са елементима насиља.

Препорука Комитета: Комитет препоручује да Србија, у циљу даљег јачања остваривања права детета, ратификује Факултативни протокол уз Конвенцију о правима детета о комуникацијским процедурама (параграф 73).

Ојис сћања: Република Србија је међу првим државама потписала Трећи факултативни протокол уз Конвенцију о правима детета о поступку по представкама (комуникацијским процедурама), али пет година након потписивања Протокол још увек

није ратификован. Организације цивилног друштва су покретале неколико акција заговарања за хитну ратификацију јер не постоји нити један правни или фактички разлог да се не ратификује потписани међународни документ. Још једном подсећамо на важност овог документа којим први пут деца и њихови заступници добијају могућност да се обрате притужбом међународном телу — Комитету за права детета, када не успеју да остваре неко право на националном нивоу.

Овај механизам обезбеђује конкретну заштиту и сатисфакцију детету чије је право повређено, док је уједно користан за унапређење праксе држава потписница Конвенције о правима детета јер Комитет за права детета кроз овај поступак даје тумачења и препоруке за унапређење процедура и материјалноправних одредаба националних законодавстава. Тиме се непосредно остварују права гарантована Конвенцијом о правима детета, како у конкретном предмету о којем се одлучује тако и за будуће сличне предмете и ситуације.

Предлог Коалиције: Неопходно је хитно ратификовати Трећи факултативни протокол уз Конвенцију о правима детета о поступку по представкама (комуникацијским процедурама).